

Наглов Володимир Олександрович — теріолог, дослідник природних осередків особливо небезпечних інфекцій

Оксана Марковська¹, Геннадій Ткач²

¹*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (Харків)
e-mail: ksenia.markovskaia@gmail.com; orcid: 0000-0002-2573-4524*

²*Харківський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України (Харків); e-mail: tkach_gen@ukr.net*

MARKOVSKA, O., H. TKACH. Naglov Volodymyr Oleksandrovych, a mammalogist and researcher of natural foci of particularly dangerous infections. — Volodymyr Naglov was a mammalogist, entomologist, ornithologist, specialist in medical parasitology, researcher of natural foci of infectious diseases in Kharkiv Oblast, employee of the Department of Particularly Dangerous Infections of the Kharkiv Regional Sanitary and Epidemiological Station. He devoted his entire life to the study of small mammals, their ectoparasites and infectious diseases that they host and transmit. Volodymyr Oleksandrovych predicted outbreaks of epizootics in natural centres based on observations of population dynamics of mouse-like rodents. A number of his works are devoted to the ecological and faunal features of small mammals.

Біографічні деталі

Народився 30 вересня 1930 р. в м. Харків у родині військовослужбовця, майора інженерно-будівельних військ. У 1938 р. вступив до початкової школи. У 1942 р. сім'я евакуювалася в м. Бердськ Новосибірської обл., де продовжив навчання (Наглова 2010). Там часто бував на природі, що й визначило його подальший життєвий шлях. Після звільнення Харкова родина повернулася до міста. У 1948 р. Володимир Олександрович закінчив школу та вступив до Харківського державного університету на біологічний факультет.

Володимир Наглов — теріолог, ентомолог, орнітолог, спеціаліст із медичної паразитології, дослідник природних осередків інфекційних захворювань. Був одним з дослідників епізоотій, який наполягав на визначенні видової належності дрібних ссавців працівниками СЕС, боровся за регулярні виїзди задля дослідження чисельності дрібних ссавців для якіснішого прогнозування спалахів інфекційних захворювань.

Рис. 1. Володимир Олександрович Наглов на XIII Теріологічній школі в Кам'янці-Подільському, 13.10.2006. Фото М. Колеснікова (за: Наглова 2010).

В ХДУ обрав спеціалізацію на кафедрі зоології хребетних, вів дослідження під керівництвом І. Б. Волчанецького. У 1953 р. закінчив університет та був направлений зоологом в Уральську протичумну станцію (ПЧС). У 1953 р. для підвищення кваліфікації направлений у м. Саратов в інститут «Мікроб», де познайомився з майбутньою дружиною, зоологом Гур'ївської протичумної станції Г. І. Шваковою. Двічі був направлений до Зоологічного інституту АН СРСР (ЗІН) для підвищення кваліфікації. Протягом 1954–1960 рр. працював у протичумній системі (Наглова 2010).

У 1960 р. повернувся до Харкова, заочно закінчив аспірантуру при Харківському аграрному університеті ім. В. В. Докучаєва під керівництвом О. О. Мигуліна, але дисертацію не захищав. У 1962 р. почав працювати ентомологом у відділі медпаразитології в Харківській обласній СЕС, згодом переведений до відділу особливо небезпечних інфекцій, де працював усі наступні роки. Помер 13 травня 2009 р., у віці 78 років, похований у м. Харків.

Ключові доробки в галузі теріології

Теріологічні дослідження розпочав в Уральській ПЧС, де паралельно з вивченням птахів займався методами застосування нових отрут для боротьби з гризунами (шляхом ручної, механічної та авіаобробки) і зниження епіднапруженості в міжріччі Волги й Уралу (Наглова 2010), розробляв методи боротьби з піщанками. Під час роботи в Харківській обласній СЕС також збирав пелетки сов і вивчав епізоотологічну значущість пелеток для виявлення динаміки туляремійних процесів на північному сході України. Його дослідження також були присвячені ектопаразитам дрібних ссавців, рукокрилих, зокрема гамазовим та іксодовим кліщам і блохам.

Його еколого-фауністичні дослідження ссавців стосуються гризунів північного сходу України. Низка робіт присвячена впливу урожайності жолудів та інших факторів на чисельність лісових гризунів, зональним відмінностям у структурі угруповань мишоподібних гризунів степу та лісостепу, особливостям біотопної преференції та динаміці чисельності житника пасистого на північному сході України (Наглов 2006), структурі угруповань дрібних ссавців суходільних широколистяних лісів сходу України (Наглов 1996), особливостям структури угруповань дрібних ссавців на полях лісостепової та степової зон Харківської області, впливу зміни клімату на дрібних ссавців (Наглов 2004), видовому складу та чисельності землерийок у Харківській області.

Значна частина публікацій присвячена прогнозуванню та динаміці чисельності дрібних ссавців у придонецьких лісах (Наглов 1962), у заплавах річок, динаміці чисельності хатньої миші в скиртах (Зоря *et al.* 1998), прогнозуванню чисельності мишоподібних гризунів та туляремійних епізоотій на території північно-східної України, поширенню та чисельності мишака європейського (Наглов 1995), шапарки сибірської та миші курганцевої в Харківській обл., сезонним змінам чисельності дрібних ссавців у скиртах.

Ще одним напрямом досліджень було вивчення природних осередків інфекційних захворювань у популяціях гризунів, до робіт цього циклу належать дослідження стану зараженості міських популяцій пацюка сірого лептоспірозом, епізоотичного контролю популяцій байбака в Харківській області. Деякі роботи Наглова присвячені харчуванню гризунів, розмноженню дрібних ссавців, зокрема нориці рудої (Наглов 2002), порівняльному аналізу методів відлову дрібних ссавців (Ткач & Наглов 2004), статистичному аналізу переважних видів та структури угруповань.

Більшу частину життя Володимир Олександрович присвятив вивченню інфекційних епізоотій на території Харківської області, зокрема природних осередків туляремії, лептоспірозу, ієрсиніозу, геморагічної лихоманки з нирковим синдромом, сказу, іксодового кліщового бореліозу та ін.

Загалом Володимир Олександрович є автором понад 150 наукових публікацій з теріології, ентомології, медичної паразитології та орнітології.

Чесноти, захоплення, суспільна робота, відзнаки

В університетські роки займався орнітологією під керівництвом І. Б. Волчанецького. 1950 р. брав участь у дослідженні фауни молодих полезахисних смуг лівобережної України, вивчав орнітофауну нагірних дібров і заплавної лісів околиць біостанції ХНУ ім. В. Н. Каразіна, орнітофауни Волзько-Уральського міжріччя, антропогенних змін лісового орнітокомплексу в середній течії Сіверського Дінця.

Багато часу й уваги приділяв вивченню паразитичних і кровосисних членистоногих, вивченням яких захопився під впливом дружини ще під час роботи в Уральській ПЧС. Тоді разом з дружиною вивчав ектопаразитів рептилій, завдяки чому описали новий вид гамазового кліща *Ophionyssus eremidensis* Naglov et Naglova, 1960 (Mesostigmata: Macronyssidae), що паразитує на ящірках (Lacertidae) і агамових (Agamidae); тип в ЗІН. Також вивчав особливості виплоду синантропних мух і кровосисних комарів.

Володимир Олександрович завжди був готовий до нового — до останніх днів виїздив у поля, відвідував наукові семінари та конференції. Завжди займав активну життєву позицію: фактично щороку брав участь у зібраннях Теріошколи; неодноразово брав участь у розробці методичних посібників для працівників СЕС, керував дипломними роботами студентів-зоологів ХНУ; консультував багатьох ентомологів і зоологів зі всієї України.

Рис. 2. Володимир Олександрович Наглов на 14-й Теріошколі, Чорнобиль, 27.09.2007. Фото І. Загороднюка.

Під час роботи в Харківській СЕС за наполегливу працю та вагомий внесок у справі забезпечення епідемічного добробуту населення неодноразово нагороджувався преміями та грамотами, у т. ч. від МОЗ України.

Вільно володів методами аналізу даних та завжди був відкритий для нового, легко і завжди ділився своїм досвідом з молодими колегами.

Був класичним бардом — гарно грав на гітарі, писав вірші та пісні про свої експедиції, про мандри і життя мандрівників. Майже вся його родина пов'язана з біологією, його дружина була медичним ентомологом, акарологом, старший син Олександр теж став біологом, захистив кандидатську дисертацію і зараз працює на біологічному факультеті ХНУ.

Література

- Зоря, А. В., В. А. Наглов, Г. Е. Ткач. 1998. Особенности размножения, сезонных и многолетних колебаний численности *Mus musculus* (Mammalia) в скирдах северо-востока Украины. *Вестник зоологии*, **32** (5–6): 83–88.
- Наглов, В. А. 1962. Размещение и численность мышевидных грызунов в придонеских лесах в 1960 г. *Вопросы сельскохозяйственной энтомологии и зоологии*. Харьков, ХСХИ, **36–37**: 176–186.
- Наглов, В. А. 1995. Распространение и численность *Sylvaemus sylvaticus* (Rodentia, Muridae) в Харьковской области. *Вестник зоологии*, № 5–6: 87–89.
- Наглов, В. А. 1996. Сообщества мелких млекопитающих сухоходольных дубрав Восточной Украины. Сообщение 1. Видовой состав и структура сообществ. *Вестник зоологии*, № 4–5: 46–52.
- Наглов, В. 2002. Розмноження рудої норичі на Харківщині. *Вісник Львівського університету. Серія Біологія*, **30**: 76–83.
- Наглов, В. А. 2004. Влияние изменения климата на мелких млекопитающих. *Ученые записи Таврического национального университета. Серия Биология, химия*, **17** (2): 27–32.
- Наглов, В. 2006. Полевая мышь *Apodemus agrarius* (Mammalia, Muridae) в Харьковской области. *Праці Теріологічної Школи*, **8**: 91–99.
- Наглова, Г. 2010. Життєвий шлях Володимира Олександровича Наглова (1930–2009). *Праці Теріологічної Школи*, **10**: 173–174.
- Ткач, Г. Е., В. А. Наглов. 2004. Сравнительный анализ одно- и многосуточных учетов численности мелких млекопитающих на ловушко-линиях. *Ученые записи Таврического национального университета. Серия «Биология, химия»*, **17** (2): 61–65.

МАРКОВСЬКА, О., Г. ТКАЧ. Наглов Володимир Олександрович — теріолог, дослідник природних осередків особливо небезпечних інфекцій. — Теріолог, ентомолог, орнітолог, спеціаліст із медичної паразитології, дослідник природних осередків інфекційних захворювань у Харківській області, співробітник відділу особливо небезпечних інфекцій Харківської обласної санітарно-епідеміологічної станції. Все життя присвятив дослідженням дрібних ссавців, їх ектопаразитів та інфекційних захворювань, які вони зберігають та переносять. Володимир Олександрович прогнозував спалахи епізоотій у природних осередках на основі спостережень за динамікою чисельності мишоподібних гризунів. Низка його праць присвячена еколого-фауністичним особливостям дрібних ссавців.